

ENCYKLIKA PÁPEŽA LEVA XIII.

RERUM NOVARUM

Patriarchom, arcibiskupom a biskupom
celého katolíckeho sveta
v milosti a spoločensve so Svätým Stolcom
o robotnickej otázke

Preklad: Stanislav Košč, text KBS, 1997

CTIHODNÝM BRATOM POZDRAV A APOŠTOLSKÉ POŽEHNANIE!

ÚVOD

Robotnícky problém je mimoriadne vážnou a aktuálnou témou encykliky

1. Dychtivosť po novotách, ktorá už pred dlhým časom začala otriasať národmi, sa musela prirodzene presunúť z politickej oblasti do príbuznej oblasti sociálnej ekonomie.

A naozaj, podivuhodný rozmach remesiel a nové priemyselné metódy, zmenené vzťahy medzi zamestnávateľmi a robotníkmi, nahromadenie bohatstva v rukách malého počtu ľudí a veľké rozšírenie chudoby, povedomie vlastnej sily, ktoré sa u robotníkov stalo živšie, ako aj ich pevnejšia jednota: toto všetko a k tomu ešte i zhoršenie mravov priviedlo k vypuknutiu konfliktu.

Tento konflikt je taký závažný, že drží ľudí napätých v rozochvenom očakávaní, namáha dôvtip učencov, je predmetom kongresov odborníkov i ľudových schôdzí, úvah zákonodarcov i porád panovníkov; takže niet dnes ničoho, čo by viac zaujímalo svet.

A tak, ctihodní bratia, ako sme to urobili pre dobro Cirkvi a pre všeobecnú spásu už v iných prípadoch svojimi encyklikami o verejnej moci, o ľudskej slobode, o kresťanskom štátnom zriadení (encykliky: *Diuturnum illud* z roku 1881, *Immortale Dei* z roku 1885 a *Libertas* z roku 1888) a podobných témach, v ktorých sa nám zdalo vhodné vyvrátiť osudné omyly, považujeme za svoju povinnosť zasiahnuť z tých istých dôvodov aj v robotníckej otázke.

Už sme sa viackrát dotkli tejto problematiky, keď sa nám na to naskytla príležitosť. Vedomie našej apoštolskej služby nás však núti zaoberať sa ňou teraz výslovne a v celom jej rozsahu, aby sme zdôraznili zásady, podľa ktorých možno spravodlivo a nestranné riešiť túto otázku. Je to otázka ťažká a nebezpečná. Ťažká, pretože nie je ľahké stanoviť presné hranice vo vzájomných vzťahoch medzi vlastníkmi a proletármi, medzi kapitálom a prácou. Nebezpečná preto, lebo ľstivi buriči sa všade snažia skresľovať úsudky a samu problematiku obrátiť na poburovanie národov.

Ťažká a nebezpečná otázka

2. Nech je akokoľvek, je jasné a v tom sa všetci zhodujú, že je celkom nevyhnutné bez váhania prispieť vhodnými opatreniami na pomoc proletárom, z ktorých väčšina sa nachádza nevinne vo veľmi biednych podmienkach.

To preto, že keď boli v minulom storočí bez akejkolvek náhrady zrušené cechy umelcov i remeselníkov a súčasne sa inštitúcie i zákony vzdávali od kresťanského ducha, robotníci postupne zostávali osamotení a bezbranní napospas chamtivosti zamestnávateľov a bezuzdnej konkurencii.

Zlo ešte zhoršila nenásytná užera, ktorá — hoci bola mnohokrát zo strany Cirkvi odsúdená — v iných odtieňoch stále prežíva vďaka pahľným špekulantom. K tomu treba pripojiť ešte monopol výroby a obchodu, takže nepatrný počet prehnane bohatých navalil na nesmierne množstvo proletárov bremeno takmer otrocké.

I.

NEÚČINNÉ A NESPRAVODLIVÉ

SOCIALISTICKÉ RIEŠENIE SÚKROMNÉHO VLASTNÍCTVA

Nespravodlivý socialistický návrh zospoločeniť súkromné vlastníctvo

3. Na vyliečenie týchto neporiadkov sa socialisti, rozduchávajúc v chudobných nenávisť voči bohatým, dožadujú zrušiť vlastníctvo a urobiť zo všetkých jednotlivých majetkov spoločný majetok, ktorý by spravovali obce alebo štát.

Domnievajú sa, že touto zmenou vlastníctva z osobného na kolektívne a rovnakým rozdeľovaním ziskov a výhod medzi občanov bude radikálne napravené zlo. Avšak tento návrh, okrem toho, že nerieši problém, len poškodzuje samotných robotníkov. Navyše je v mnohom nespravodlivý, keďže porušuje práva zákonitých vlastníkov, vnáša zmätok do kompetencií a úloh štátu a rozvracia celý spoločenský poriadok.

Osobné vlastníctvo ako bezprostredný cieľ pracujúceho

4. Naozaj nie je ťažké porozumieť, že účelom práce, najbližším cieľom, ktorý si remeselník kladie, je súkromné vlastníctvo. Ak totiž vynakladá svoju námahu a svoje schopnosti pre niekoho druhého, robí to preto, aby si zabezpečil dobrá, ktoré nevyhnutne potrebuje pre svoj život. A tak svojou prácou nadobúda výsostné právo nielen vyžadovať primeraný zárobok, ale ho aj podľa svojho rozhodnutia použiť. Ak teda svojím hospodárením dokáže nadobudnúť nejaké úspory a investuje ich do kúpy pozemku, aby ich lepšie poistil, tento pozemok nie je ničím iným než oným zárobkom, ktorý zmenil formu, a teda je rovnako jeho vlastníctvom ako tento zárobok. Preto spojením všetkého osobného vlastníctva socialisti upierajú robotníkovi slobodu investovať vlastné zárobky, čím ho oberajú o právo a nádej na zhodnotenie domáceho vlastníctva a zlepšenie vlastného stavu, a tak robia jeho situáciu ešte nešťastnejšou.

Kolektívizácia: nespravodlivé riešenie pre človeka, pretože je proti prirodzenému právu

5. Najhoršie je, že riešenie, ktoré ponúkajú, je zjavnou nespravodlivosťou, keďže súkromné vlastníctvo je prirodzeným právom.

Aj v tomto sa totiž prejavuje veľký rozdiel medzi človekom a zvieratom. Zviera sa samo nespravuje, riadia a spravujú ho dva inštinkty, ktoré ho na jednej strane uschopňujú na činnosť a ovládajú jeho sily a na druhej strane ovplyvňujú a usmerňujú všetky jeho pohyby: čiže pud sebazáchovy a pud záchovy druhu. Na dosiahnutie týchto dvoch cieľov zvieratá stačí používanie tých konkrétnych prostriedkov, ktoré nachádza vo svojom okolí. Ďalej ani nemôže mieriť, pretože je ovládané jedine zmyslami a zvláštnym vnímaním.

Ľudská prirodzenosť je celkom iná. Keďže človek vlastní v plnosti zmyslový život, z tohto hľadiska je aj preňho vlastné, aspoň tak ako pre zvieratá, užívať všetky dobrá hmotného života. Avšak živočíšnosť v celej svojej šírke ani zďaleka neobsiahne ľudskú prirodzenosť, je na oveľa nižšej úrovni a je učinená na to, aby jej bola podriadená. Veľkou výsadou človeka, tým, čo ho robí človekom a podstatne ho odlišuje od zvieratá, je inteligencia, čiže rozum. A práve ako rozumnému tvorovi je človeku dané ohľadom pozemských dohier čosi viac ako len jednoduché užívanie, spoločné aj pre ostatné živočíchy. A to je práve nárok na trvalé vlastníctvo, pričom ide nielen o vlastníctvo tých dohier, ktoré sa používaním spotrebujú, ale aj tých, ktoré použitie nespotrebuje.

Právo na súkromné vlastníctvo je podľa prirodzeného zákona: človek bol skôr než štát

6. Ešte zjavnejšie sa to ukazuje, ak hlbšie prenikneme do ľudskej prirodzenosti. Človek totiž, vďaka nesmiernej šírke svojho poznania, ktoré objíma nielen veci prítomné, ale aj budúce, a taktiež vďaka svojej slobode, spravuje sám seba v rámci večného zákona a všeobecnej Božej prozreteľnosti. Musí mať teda možnosť vyberať si prostriedky, ktoré považuje za vhodné na zabezpečovanie svojho živobytia, nielen v prítomnej chvíli, ale aj v budúcnosti.

To znamená, že okrem podmanenia si plodov zeme prináleží človekovi aj vlastníctvo samotnej zeme, z ktorej plodného lona dostáva nevyhnutné prostriedky pre svoje budúce potreby. Avšak potreby človeka majú takpovediac charakter stálych návratov, takže keď ich uspokojíme dnes, ozývajú sa zajtra znova. Príroda teda musela dať človekovi právo na stabilné a trvácne dobrá, primerané trvalej pomoci, ktorú potrebuje. Takéto dobrá nám môže ponúknuť jedine zem vo svojej nevyčerateľnej plodnosti.

Niet dôvodu dovoľávať sa starostlivosti štátu, pretože človek bol skôr než štát; takže skôr než by sa bolo vytvorilo občianske spoločenstvo, musel mať od prírody právo postarať sa o seba.

Ľudská pracovitosť a pozitívne právo riadia súkromné vlastníctvo

7. To, že Boh dal zem, aby slúžila a aby z nej malo úžitok celé ľudstvo, v ničom sa neprotiví právu na súkromné vlastníctvo. Boh totiž učinil tento dar všetkým, no nie tak, že by všetci mali nad ňou spoločne a bez rozdielu panovať, lež nakoľko nevyhradil nikomu určitú konkrétnu časťku pôdy, ponechal to na schopnosť ľudí a na zvláštne posúdenie národov. Napokon zem, hoci je rozdelená medzi súkromníkov, ostáva stále v službe a na úžitok všetkým, nakoľko niet na zemi človeka, ktorý by nedostával potravu práve z nej. Kto nemá vlastné dobrá, nahrádza ich svojou prácou. A tak možno v pravde potvrdiť, že práca je všeobecným prostriedkom na zabezpečovanie živobytia, či už je vynaložená na obrábanie vlastnej pôdy, alebo na vykonávanie určitej zručnosti, ktorej zárobok sa v konečnom dôsledku berie z mnohorakých plodov zeme a za ne sa vymieňa.

Toto je ďalší dôkaz toho, že súkromné vlastníctvo je v súlade s prirodzenosťou. Ved' nevyhnutné prostriedky, ktoré potrebujeme na zachovanie a zdokonaľovanie ľudského života, nám zem bohato zabezpečuje, avšak za toho predpokladu, že človek ju obrába a veľkoryso sa o ňu stará. A keďže človek na získanie dobier z prírody vynakladá námahu mysle a telesné sily, spája tým so sebou tú časť hmotnej prírody, ktorú obrobil a v ktorej zanechal akoby vtlačenú pečať svojej osobnosti. Celkom právom ju preto môže považovať za svoju a vyžadovať od ostatných, aby ju za takú uznávali.

Svojou pracovitosťou človek nadobúda právo na vlastníctvo

8. Tieto dôvody sú také zjavné, že je až nepochopiteľné, ako ich môžu popierať tí, ktorí, oprášiac staré utópie, umožňujú sice človeku užívanie pôdy a rôznych poľných plodín, avšak odopierajú mu vlastníctvo tej pôdy, na ktorej pracoval, a poľa, ktoré obrábal. Neuvedomujú si, že takto človeka okrádajú o výsledky jeho práce. Ved' pôda, preoraná rukou a umom roľníka, už nie je taká, aká bola predtým: z lesnatej sa stala plodonosnou, z neúrodnej úrodnou. Tieto meliorácie sa v pôde zhmotnili a sú od nej z väčšej časti neoddeliteľné. Aká by to teda bola spravodlivosť, keby sa tešili z jej plodov mal ktosi druhý, kto ju neobrábal? Ako účinok prináleží svojej príčine, tak plod práce musí prináležať tomu, kto pracuje. Celkom správne teda ľudstvo bez ohľadu na pár odporcov a vzhľadom na prirodzené právo nachádza v tomto istom práve základ rozdelenia dobier. Uznávajúc, že súkromné vlastníctvo je v úplnom súlade s prirodzenosťou človeka i s pokojným spoločenským spoluzitím, slávnostne to potvrdilo praxou všetkých čias. A občianske zákony, ak sú spravodlivé, odvádzajú svoju autoritu a účinnosť tiež z prirodzeného zákona, uznávajú toto právo a verejnou mocou ho zabezpečujú. Nechýba ani pečať Božieho zákona, ktorý prísne zakazuje čo i len túžiť po majetku iného: "Nepožíadaš manželku svojho blízkeho! Nepožíadaš dom svojho blízkeho ani jeho pole, ani jeho sluhu, ani jeho služku, ani vola, ani osla, ani nič, čo je tvojho blízkeho!"¹

Právo vlastníctva je posilnené rodinou

9. Toto právo jednotlivca ešte stúpa na hodnote, ak o ňom uvažujeme v súvislosti s domácim spoločenstvom. Človek je slobodný pri výbere svojho stavu. Môže buď nasledovať evanjelióvu radu panenstva, alebo sa spojiť v manželstve. Právo na manželstvo je prirodzené a pôvodné a žiaden ľudský zákon ho nemôže poprieť ani z akýchkoľvek pohnútok obmedziť jeho cieľ, ktorý mu dal Boh, keď povedal: "Plodte a množte sa".² Toto je rodina, čiže domáca spoločnosť, spoločnosť malá, ale skutočná a predchádzajúca každú občiansku spoločnosť, a preto s právami a povinnosťami, ktoré sú nezávislé od štátu. Takže to, čo sme povedali o práve na vlastníctvo, ktoré prislúcha jednotlivcovi, treba aplikovať na človeka ako hlavu rodiny. Ba čo viac, toto právo je uňho o to silnejšie, o čo väčší je dosah a význam jeho osobnosti v rámci domáceho spoločenstva.

Vzťahy medzi rodinou a štátom

10. Na základe neporušiteľného prirodzeného zákona prislúcha otcovi živiť svoje potomstvo: a z pohnútky tej istej prirodzenosti, na základe ktorej pozoruje v deťoch svoj vlastný obraz, ba priam rozpinanie a pokračovanie svojej osoby, sa usiluje zabezpečiť ich tak, aby v ťažkom priebehu života mohli čestne riešiť svoje potreby. To však nie je možné inak než nadobudnutím plodonosných dobier, ktoré im môže poručiť ako dedičstvo.

Podobne ako občianske spoločenstvo, tak aj rodina je, ako sme povedali, ozajstnou spoločnosťou a riadi sa vlastnou právomocou, totiž otcovskou právomocou. V rámci hraníc, ktoré určuje jej cieľ, má teda rodina vzhľadom na výber a použitie nevyhnutných prostriedkov na svoje zachovanie a na svoju oprávnenú nezávislosť práva aspoň také isté ako občianska spoločnosť. Povedali sme aspoň také isté, pretože nakoľko domáce spoločenstvo logicky aj historicky predchádza občianske spoločenstvo, rovnako predchádzajú a prirodzenejšie musia byť aj jeho práva a povinnosti. Takže ak by človek, rodina, pri svojom začleňovaní sa do občianskeho spoločenstva nachádzali v štáte nie pomoc, ale prekážku, nie ochranu ale ochudobnenie vlastných práv, občianske spoluzitie by bolo niečím, pred čím treba utekať, a nie po ňom túžiť.

Štát nemá zasahovať do svätyné rodiny

11. Je teda veľkým a zhubným omylom chcieť, aby štát mohol ľubovoľne zasahovať do svätyné rodiny. Istotne, ak niektorá rodina sa náhodou nachádza v takých vážnych ťažkostiach, že jej samej nie je možné dostať sa z nich, v takýchto ťažkých okolnostiach je zásah verejnej moci oprávnený; ved' každá rodina je súčasťou spoločenského organizmu. Podobne v prípade vážnych neporiadkov vo vzájomných vzťahoch medzi členmi rodiny nech štát zasiahne a dá každému čo mu patrí; toto totiž nie je uzurpovanie práv občanov, ale ich zabezpečenie a ochrana v duchu poctivej

spravodlivosti. Tu sa však musí štát zastaviť; ísť ďalej mu prirodzenosť nedovoľuje. Otcovskú právomoc štát nemôže ani potlačiť, ani si prisvojiť, pretože sa rodí zo samotného prameňa ľudského života. "Deti sú čímsi, čo patrí otcovi", takpovediac rozšírením jeho osobnosti: a keď chceme hovoriť presne, nie samy, ale prostredníctvom rodiny, v ktorej sa narodili, vstupujú do občianskeho spoločenstva. A práve z toho dôvodu, že deti sú prirodzene čímsi otcovým, ... skôr než nadobudnú užívanie vlastného rozumu, sú pod ochranou rodičov."3 Práve v tomto socialisti, nahrádzajúc rodičovskú starostlivosť štátnou starostlivosťou, postupujú proti prirodzenej spravodlivosti a rozvracajú rodinné väzby.

Socialistická myšlienka kolektivizácie je negatívna pre spoločnosť

12. Až príliš jasne sa ukazuje nielen nespravodlivosť, ale aj to, aký zmätok a neporiadok by z toho vzišiel pre všetky vrstvy spoločnosti, aká tvrdá a nenávisťná poroba pre občanov. Otvorila by sa cesta závidi, vzájomnému obviňovaniu, nesvornostiam; samotné zdroje bohatstva by vyprahli, keďže um a schopnosti jednotlivcov by boli pozbavené všetkej motivácie. A vysnivaná rovnosť by nebola fakticky ničím iným než všeobecným stavom opovrhnutia a biedy. Všetky tieto dôvody oprávňujú uzavrieť, že socializmom predloženú myšlienku zoskúpenia dohier treba celkom odmietnuť, pretože škodí práve tým, ktorým treba priniesť pomoc; protiví sa prirodzeným právam jednotlivcov, rozvracia úlohy štátu a ruší všeobecný pokoj. Nech je teda jasné, že v diele vylepšenia situácie robotnickej triedy musí ako neotrasiteľný základ ostať právo na súkromné vlastníctvo. Za tohto predpokladu vysvetlíme, odkiaľ treba vziať riešenie.

II.

SOCIÁLNE UČENIE CIRKVI

1.

PRÍNOS CIRKVI SVOJÍM UČENÍM A SVOJOU ČINNOSŤOU PRI RIEŠENÍ ROBOTNICKEJ OTÁZKY

Dôležitosť činnosti Cirkvi v robotnickej otázke

13. S dôverou a plným právom sa púšťame do tejto problematiky už aj preto, lebo ide o otázku, v ktorej nie je možné nájsť trvale platné riešenie bez pomoci náboženstva a Cirkvi. A keďže starostlivosť o náboženské otázky a rozdeľovanie dohier, ktoré sú v moci Cirkvi, je zverená predovšetkým nám, považovali by sme za zanedbanie svojho úradu, keby sme mlčali.

Samozrejme, riešenie takého závažného problému si vyžaduje spoluúčasť a účinnú spoluprácu aj ďalších: máme na myslí panovníkov, zamestnávateľov i bohatých ľudí, a taktiež samých proletárov, ktorých sa to priamo týka. Avšak bez váhania vyhlasujeme, že kdekoľvek by sa odhliadalo od činnosti Cirkvi, všetky námahy by sa ukázali ako márne. Cirkev je totiž tá, ktorá z evanjelia vyvodzuje učenie schopné urovnávať alebo určite aspoň zmierňovať konflikty. Svojimi poučeniami dokáže nielen osvecovať mysle, ale i formovať život a správanie každého. Veľkým množstvom blahodarných inštitúcií zlepšuje podmienky proletárov. Cirkev chce to a túži po tom, aby sa spoločne radili a združili sily všetkých spoločenských tried a spoločným postupom dosiahli čo najlepšie možné výsledky v záujme robotníkov. Cirkev je presvedčená, že v primeranej miere sa na tento cieľ majú zamerať aj samotné zákony a predstavitelia štátu.

Sociálne nerovnosti sú nevyhnutné

14. Nech je teda na prvom mieste stanovený tento princíp, že treba prijať vlastnú ľudskú situáciu; je totiž nemožné odstrániť sociálne nerovnosti zo sveta. Pokúšajú sa o to socialisti, to je pravda, avšak každý pokus, ktorý ide proti prirodzenosti vecí, sa ukáže ako márný. Prejavujú sa totiž u ľudí veľké prirodzené rozmanitosti: nie všetci majú to isté nadanie, tú istú šikovnosť, zdravie a sily v rovnakej miere. A z týchto nevyhnutných rozdielov sa nutne rodí aj rozdielnosť v sociálnom postavení. Toto však je na prospech tak jednotlivcom, ako i občianskemu spoločenstvu, pretože spoločenský život potrebuje rôzne schopnosti a rôzne funkcie. A základným podnetom, ktorý vedie ľudí vykonávať tieto funkcie, je nerovnosť stavu.

Pokiaľ ide o prácu, človek ani v prvotnom stave nevinnosti by nebol ostal nečinný. Ibaže to, čo by bol vtedy vykonával slobodne na rozptýlenie duše, je mu nevyhnutne nariadené na odčinenie hriechu, a to nie bez námahy a neprijemnosti, podľa onoho Božieho výroku: "Nech je prekliata zem pre teba; s námahou sa z nej budeš živiť po všetky dni svojho života."4 Podobne aj bolesť bude vždy na zemi prítomná, pretože trpké, tvrdé a ťažké sú osudné následky hriechu, ktoré, či chceme, alebo nie, sprevádzajú človeka až po hrob. Takže trpieť a znášať to je dedičstvo človeka, a tak nech by sa čokoľvek podniklo alebo o čokoľvek pokúsilo na úplné odstránenie utrpenia zo sveta, niet síl ani schopností, čo by to dokázali. Ti, ktorí tvrdia, že to dokážu, a sľubujú biednym život zbavený bolesťou a námahou, samý pokoj a potešenie, zavádzajú ľud a ťahajú ho na cestu, ktorá vyústi do ešte väčších bolestí, než sú tie súčasné. Lepšie je vidieť situáciu človeka takú, aká je a zároveň, ako sme povedali, získať odinakiaľ liek na tieto zlá.

Kresťanstvo zastáva spoluprácu medzi spoločenskými triedami

15. Najškodlivejšou myšlienkou v tejto otázke je predpokladať prirodzené nepriateľstvo jednej spoločenskej triedy voči druhej; ako keby sama prirodzenosť postavila bohatých a proletárov do nezmieriteľného súboja medzi sebou. Je to v zásadnom protiklade s rozumom i pravdou. Pravdou je, naopak, že podobne ako v ľudskom tele jednotlivé údy sa navzájom dopĺňajú a vytvárajú harmonický pomer, ktorý nazývame súmernosť, tak aj v občianskom spoluzití prirodzenosť chcela, aby sa tieto dve triedy zladili spolu, a tak vytvárali rovnováhu. Jedna bezpodmienečne potrebuje druhú: niet kapitálu bez práce, ani práca nemôže byť bez kapitálu. Svornosť tvorí krásu a poriadok vecí tam, kde trvalý konflikt nemôže priniesť iné než zmätok a barbarstvo. A na upokojenie rozporu, ba na odhalenie samotných jeho koreňov má kresťanstvo obdivuhodnú hojnosť síl.

2.

PROSTRIEDKY NA PREKONANIE TRIEDNEHO BOJA

Vzájomné povinnosti medzi pracujúcimi a zamestnávateľmi podľa spravodlivosti

16. Na prvom mieste celé kresťanské učenie, ktoré Cirkev vykladá a opatruje, má mimoriadnu moc zmieriť a umožniť dohodu medzi bohatými a proletármi tým, že jedným i druhým pripomína ich vzájomné povinnosti, počnúc od tých, ktorými ich zaväzuje spravodlivosť.

Závazky spravodlivosti, ktoré sa vzťahujú na proletára a robotníka, sú tieto: vykonávať úplne a verne prácu, ktorá bola

slobodne a rovnoprávne dohodnutá; nespôsobovať ujmu na majetku ani urážku osobe zamestnávateľa; pri obrane svojich práv sa zdržať násilných činov a nikdy ju nikdy nezvrhnúť na vzburu; nespoľčovať sa so zlými ľuďmi, sľubujúcimi veľké veci, ktorých plodmi sú len zbytočné vytriezvenia a ničivé straty.

Kapitalistov a zamestnávateľov sa týkajú tieto záväzky: nedržať robotníkov v stave otroctva; rešpektovať ich ľudskú dôstojnosť, zušľachtenú kresťanským charakterom. Z pohľadu rozumu a viery nie práca ponizuje človeka, ba, naopak, ho povyšuje tým, že ho uschopňuje vlastnou činnosťou sa čestne uživiť; to, čo je skutočne nehodné človeka, je zneužívať ho ako vec s cieľom zbohatnutia, nevážiť si ho viac, ako je hodnota jeho svalov a síl.

Podobne je prikázané mať u proletárov ohľad na náboženstvo a na duchovné dobrá. Je teda povinnosťou zamestnávateľov ponechať robotníkovi pokoj a čas, ktorý postačuje na vykonanie náboženských povinností; nevystavovať ho pokušeniam, ktoré by ho mohli pokaziť, a nebezpečenstvám pohoršenia; neodvádzať ho od rodinného ducha a od záľuby v sporení; nenútiť ho k prácam, ktoré sú neprímerané jeho silám a nevhodné pre jeho vek a pohlavie. Odoprieť spravodlivú mzdu je ťažkým hriechom

17. Tou najdôležitejšou z ich povinností je dať každému spravodlivú odmenu. Rozhodovať o nej na základe spravodlivosti je podmienené mnohými okolnosťami, avšak vo všeobecnosti nech si kapitalisti a zamestnávatelia pamätajú, že ani božské, ani ľudské zákony nedovoľujú pre vlastný prospech utláčať núdzných a nešťastných a zarábať na biede blížneho. Odoprieť spravodlivú mzdu je taký ťažký hriech, že volá po pomste pred Božím pohľadom. "Hľa, mzda, ktorú ste zadržali robotníkom, (...) kričí. A (tento) krik... došiel k sluchu Pána zástupcov."5 Napokon je povinnosťou zamestnávateľov neškodiť drobným úsporám robotníka ani násilím, ani podvodmi, ani otvorenou či zahalenou úterou. Táto povinnosť je o to prísnejšia, o čo slabším a bezbrannejším je robotník a posvätejším jeho drobný majetok. Nestačilo by už samo zachovávanie týchto prikázaní na zmiernenie trpkosti a odstránenie dôvodov k rozporu?

Cieľ človeka nie je na tejto zemi

18. Avšak Cirkev, vedená Kristovým učením a príkladom, si kladie ešte vyšší cieľ: čo možno najviac zbližiť tieto dve triedy a vytvoriť medzi nimi priateľstvo.

Časné veci nie je možné správne pochopiť a ohodnotiť, ak sa duša nepozdvihne k inému životu, totiž k večnému; bez neho sa pravé poznanie mravného dobra nevyhnutne stráca, ba celé stvorenie sa stáva nepreniknuteľným tajomstvom. To, čo nám diktuje sama príroda, je v kresťanstve dogmou, na ktorej ako na základnom kameni spočíva celá stavba náboženstva: že totiž ten pravý život človeka je život budúceho veku. Boh nás totiž nestvoril pre tieto krehké a pomíjateľné dobrá, ale pre dobrá nebeské a večné; a zem nám dal ako miesto vyhnanstva, nie ako vlasť. Či vlastniš množstvo bohatstva a iných pozemských dobier, alebo ich nevladíš, to nie je pre večné šťastie vôbec dôležité. Ale dobré či zlé používanie týchto dobier, to je to, čo je zvrchovane dôležité. Ježiš Kristus, hoci nás vykúpil hojným vykúpením, neodstránil rozličné súženia, ktorými je pretkaný život tu na zemi. Avšak premenil ich na podnety na cnosti a na predmet zásluh; až do takej miery, že žiaden Adamov syn nemôže dosiahnuť nebo, ak nesleduje jeho krvavé stopy. "Ak vytrváme, s ním budeme aj kralovať."6 Tým, že slobodne vzal na seba súženia a bolesti, obdivuhodným spôsobom zmiernil ich horkosť, a nielen príkladom, ale i milosťou a nádejou na odmenu nám uľahčil utrpenie: "Veď naše terajšie ľahké súženie prinesie nám nesmierne veľkú váhu večnej slávy."7

Tí šťastní na tomto svete dostávajú teda varovanie, že bohatstvá ich neoslobodia od bolesti a že budúcemu šťastiu nepomáhajú, ale škodia;8 že bohatí sa musia triasť pri pomyslení na mimoriadne prísne vyhrážky Ježiša Krista9 a že z užívania svojich dobier budú jedného dňa musieť urobiť to najprísnejšie vyúčtovanie pred Božím súdom.

Správne užívanie bohatstva podľa prikázania lásky

19. Vzhľadom na používanie bohatstva je znamenité a mimoriadne dôležité učenie, ktoré už sice filozofia vytušila, Cirkev však vyučuje v dokonalej miere. Navyše Cirkev sa stará, aby neostávalo len holou špekuláciou, ale prenikalo do praxe a formovalo život. Základ tohto učenia spočíva v tom, že pri bohatstve treba rozlíšiť oprávnené vlastníctvo a oprávnené používanie. Súkromné vlastníctvo dobier, ako sme už povedali, je prirodzeným právom človeka. A vykonávať toto právo je, obzvlášť v spoločenskom živote, nielen dovolené, ale absolútne nevyhnutné. "Je dovolené", hovorí svätý Tomáš, "ba nevyhnutné pre ľudský život, aby človek vlastnil dobrá."10 Ak sa však pýtame, aké má byť použitie týchto dobier, Cirkev ústami tohto svätého učiteľa neváha odpovedať, že "čo sa toho týka, človek nemá mať vonkajšie dobrá ako svoje vlastné, ale ako spoločné, aby ich ľahko mohol rozdeľovať v čase núdze druhých. Apoštol totiž hovorí: Nariaďuj bohatým tohto sveta, aby ľahko dávali a zdieľali to, čo vlastnia."11 Istotne nikto nie je povinný prispievať druhým tým, čo je nevyhnutné pre neho a pre jeho rodinu, ba ani tým, čo nevyhnutne prislúcha a vyjadruje dôstojnosť vlastného postavenia, "pretože nik nemá žiť neprítojne."12 Avšak po zabezpečení svojich potrieb a požiadaviek je povinnosťou tým, čo zvyšší, prispieť na pomoc núdznym. "Čo zvyšuje, rozdejte ako almužnu."13 Je pravda, že okrem prípadu krajnej nevyhnutnosti toto nie sú prikázania spravodlivosti ale kresťanskej lásky, ktorej naplnenie určite nemožno vymáhať právnou cestou. Avšak nad ľudskými zákonmi a súdmi stojí Kristov zákon a súd, ktorý mnohorako vstúpuje zvyk štedrého dávania; učí, že "blaženejšie je dávať ako prijímať"14 a bude považovať za vec vykonanú alebo odopretú sebe samému lásku prejavenu alebo neprejavenu voči núdznym: "Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili."15

Napokon, ktokoľvek dostal od Božej štedrosti väčšie množstvo darov, či už vonkajších a telesných, alebo duchovných, dostal ich na to, aby si nimi slúžil pre vlastné zdokonalenie, a zároveň ako služobník Božej prozreteľnosti na úžitok druhým: "Kto teda má nadanie, nech dbá o to, aby nemlčal; kto má množstvo vecí, nech si dáva pozor, aby pri vykonávaní milosrdenstva nemal príliš tvrdú ruku; kto má životné umenie, nech sa o jeho užívanie a úžitok podiel s blížnymi."16

Dôstojnosť práce: pravá veľkosť človeka je v cnostnom živote

20. Chudobných však Cirkev učí, že pred Bohom nie je hanbou ani chudoba, ani nutnosť žiť z práce. Ježiš Kristus potvrdil túto pravdu vlastným príkladom, keď pre spásu ľudí, "hoci bol bohatý, stal sa chudobným"17 a hoci bol Synom Božím, ba samým Bohom, chcel byť považovaný za tesárovho syna; ba nezdráhal sa prežiť väčšinu svojho života v práci: "Vari to nie je tesár, syn Márie?"18 Keď hľadáme na tento božský príklad, ľahšie pochopíme, že pravá veľkosť a dôstojnosť človeka spočíva celkom v jeho mravnosti, teda v cnostnom živote; že cnosť je spoločným vlastníctvom, takže

ju môžu rovnako dosahovať veľkí i malí, bohatí i proletári; že jedine pre cnostné činy, nech ich vykonáva ktokoľvek, je vyhradená odmena večnej blaženosti. Ba povedzme ešte viac: zdá sa, že v nešťastných má Boh zvláštnu záľubu, veď Ježiš Kristus nazýva blaženými chudobných, 19 láskavo k sebe volá oddýchnuť tých, ktorí sú preťažení, 20 slabých a prenasledovaných objíma s osobitnou láskou. Tieto pravdy majú v sebe veľkú moc oslabiť pýchu tých šťastnejších a sňať z biednych poníženie; povzbudzovať jedných k zhovievavosti a druhých k skromnosti. A tak vzdialenosti, ktoré sú pýche také milé, sa skracujú a ukazuje sa nie až také náročné dosiahnuť, aby tieto dve triedy si podali ruky a uzatvorili priateľskú dohodu.

Dobrá prírody a dobrá milosti sú spoločným vlastníctvom ľudstva

21. Avšak, poslúchajúc evanjeliový zákon, sa neuspokoja s obyčajným priateľstvom, ale budú sa chcieť objasť v bratskej láske. Spoznajú totiž a pocítia, že všetci ľudia majú svoj pôvod v Bohu, spoločnom Otcovi; že všetci k nemu smerujú ako k najvyššiemu cieľu, ktorý jediný môže urobiť dokonale šťastnými ľudí i anjelov; že všetkých rovnako vykúpil Ježiš Kristus a povolal k dôstojnosti Božieho synovstva, takže nie len medzi sebou, ale s Kristom Pánom, prvorođeným medzi mnohými bratmi, sú spojení zväzkom svätého bratstva. Spoznajú a pocítia, že dobrá prírody a dobrá milosti sú spoločným vlastníctvom ľudstva a že bez vlastnej viny nik nebude vydedený z dedičstva nebeských dobier: pretože "ak sme deti, sme aj dedičia, Boží dedičia a Kristovi spoludedičia". 21

Toto je ideál práv a povinností, obsiahnutý v evanjeliu. Ak by vo svete prevládol, či by hneď neustal každý rozpor a nevrátil sa pokoj?

Ježiš Kristus ustanovil Cirkev za učiteľku života

22. Cirkev sa však neuspokojuje s tým, že len poukáže na riešenie, ale sama ho materskou rukou uskutočňuje. Preto sa plne venuje výchove a formácii ľudí k týmto zásadám, pričom sa stará sa o to, aby blahodarné vody jej učenia naširoko prúdili a prostredníctvom biskupov a kňazov zavlažovali celú zem. Zároveň skúma ako preniknúť do duší a usmerniť vôľu, aby sa nechali viesť Božimi prikázaniami. A práve v tejto oblasti, ktorá je najhlavnejšia, nakoľko od nej závisí celý výsledok, jedine Cirkev dosahuje skutočnú účinnosť. Nástroje, ktoré používa na pohybanie duší, dostala totiž práve na tento cieľ od Ježiša Krista a majú v sebe božskú silu, takže jedine môžu preniknúť do najvnútornejších záhybov srdca a spôsobiť, že ľudia poslúchajú hlas povinnosti, držia na uzde vášne, vrcholnou a jedinečnou láskou milujú Boha a bližného a s nadšením prekonávajú všetky prekážky, ktoré stoja na ceste napredovania v cnosti.

Stačí letmo naznačiť dávne príklady. Spomeňme len fakty a veci, ktoré sú mimo akejkoľvek pochybnosti: že totiž práve pričinením kresťanstva sa úplne zmenila spoločnosť, že táto zmena bola pravým pokrokom ľudstva, ba priam vzkriesením zo smrti k mravnému životu a zdokonaleniu, aké dovtedy nebolo možné vidieť ani nie je možné dúfať väčšie v budúcnosti. Napokon, že Ježiš Kristus je počiatok a cieľ týchto dobrodení: z neho vychádzajú a na neho ich treba vzťahovať. Tým, že svet vo svetle evanjelia prijal veľké tajomstvo vtelenia Slova a vykúpenia ľudstva, život Ježiša Krista, Boha a človeka, sa prelial do občianskej spoločnosti a vierou, prikázaniami a zákonmi ju pretvoril. Ak teda existuje liek na bolesti sveta, týmto liekom môže byť jedine návrat ku kresťanskému životu a mravom. Je významnou zásadou, že na reformovanie spoločnosti, ktorá je v úpadku, je nevyhnutné prinavrátiť ju k princípom, ktoré jej dali zrod. Dokonalosť každej spoločnosti spočíva v jej úsilí dosiahnuť svoj cieľ: takže hybný princíp všetkých spoločenských pohnutí a činov má byť totožný s tým, ktorý spôsobil vznik spoločnosti. Preto vzdialiť sa od pôvodného cieľa je skazou; vrátiť sa k nemu je záchranou. A toto platí tak pre celé občianske spoločenstvo, ako i pre robotnícku triedu, ktorá je jeho najpočetnejšou časťou.

Činnosť Cirkvi napomáha zlepšenie podmienok robotníkov

23. Nech si nikto nemyslí, že starostlivosť Cirkvi je tak úplne a výlučne zameraná na spásu duší, že by zanedbávala to, čo prislúcha smrteľnému a pozemskému životu.

Obzvlášť túži a usiluje sa, aby sa proletári pozdvihli zo svojej nešťastnej situácie a zlepšili svoje podmienky. Robí to predovšetkým nepriamo tým, že volá ľudí k cnostiam a formuje ich. Kresťanský spôsob života, pokiaľ je a taký naozaj zostáva, už sám prispieva k pozemskej prosperite, pretože zvoláva na seba Božie požehnanie, základ a prameň všetkého dobra. Okrem toho brzdí dychtivosť po hmotných veciach a smäd po potešeniach, ktoré sú skutočnými bičmi, lebo zbedačujú človeka aj uprostred hojnosti všetkých vecí. 22 Uspokojí sa so striedmym životom a nedostatok nahrádza sporením, a tak uniká pred nerestami, ktoré pohlcujú nielen malé ale i veľké majetky a vrhajú do záhuby aj tie najväčšie bohatstvá.

Cirkev je učiteľka a príklad lásky v priebehu vekov

24. No nielen to: Cirkev prispieva aj priamo k dobru proletárov tým, že vytvára a napomáha čokoľvek, čo im môže priniesť úľavu, a v tomto ohľade sa angažuje do takej miery, že zožina obdiv a pochvaly u samotných svojich nepriateľov. V srdci prvotných kresťanov bratská láska bola taká mocná, že tí zámožnejší sa veľmi často vzdávali svojho majetku, aby pomohli iným, takže "medzi nimi nebolo núdneho" 23. Diakonov, teda stav vytvorený výslovne na toto, apoštoli poverili úradom vykonávania každodennej dobročinnosti. A apoštol Pavol, hoci bol zavalený ťarchou starosti o všetky cirkvi, neváhal podstúpiť namáhavé cesty, aby kresťanom vlastnoručne dopravil almužny, ktoré vyzbieral. Tertulián nazýva "vkladmi súcitu" zbierky, ktoré veriaci spontánne vykonávali pri každej príležitosti, pretože boli "určené na pomoc a na pochovávanie núdnych, na podporu chudobných sirôt obidvoch pohlaví, starcov a stroskotancov". 24 Takto sa postupne vytvoril majetok, ktorý Cirkev vždy chránila s náboženskou starostlivosťou ako majetok chudobných. Ba novými a cielenými formami pomoci sú tieto chudobní oslobodení aj od hanby, že by museli o ňu prosiť. Cirkev ako spoločná matka chudobných i bohatých, podnecovaním a povzbudzovaním hrdinskej lásky vytvorila náboženské spolky a iné dobročinné ustanovizne, ktoré neponechali takmer žiadnu formu biedy bez pomoci a podpory. Dnes mnohí, podobne ako kedysi pohania, vyčítajú Cirkvi dokonca aj tieto znamenité prejavy lásky a pokladajú za vhodné nahradiť ich zákonnou dobročinnosťou. Avšak niet takej ľudskej schopnosti, ktorá by mohla zastúpiť kresťanskú lásku, úplne sa zasnávajúcu dobru iných. A tá nemôže byť ničím iným než cnosťou Cirkvi, pretože je cnosťou, ktorá vyvíera jedine z najsvätejšieho Srdca Ježiša Krista; a odd'ahuje sa od Ježiša Krista každý, kto sa odd'ahuje od Cirkvi.

III.

ÚLOHA ŠTÁTU PRI RIEŠENÍ SOCIÁLNEJ OTÁZKY

Možný príspevok štátu k vyriešeniu robotníckej otázky

25. Niet pochyb, že na celkové vyriešenie robotníckej otázky sa vyžadujú aj ľudské prostriedky. Všetci, ktorí sú v tejto problematike zainteresovaní, musia prispieť vlastným podielom, a to podľa príkladu toho prozreteľného poriadku, ktorý riadi svet. Ukazuje sa totiž ako zřejmé, že dobrý účinok je dielom harmonického spolupôsobenia všetkých príčin, od ktorých závisí.

Spoločné dobro je povinnosťou štátu

26. Pozrime sa teda, aký má byť podiel štátu. Nemáme na mysli štát, ako je konštituovaný alebo ako pôsobí v tej-ktorej krajine, ale štát v svojom pravom poňatí, ktoré vychádza z princípov zdravého rozumu v dokonalom súlade s katolíckym učením, ako sme ho my sami predstavili v encyklike o kresťanskom usporiadaní štátov. Vládcovia štátov musia teda na prvom mieste prispieť všeobecne súborom zákonov a politických ustanovení, usporiadať a spravovať štát tak, aby to prirodzene viedlo k verejnej i súkromnej prosperite. Práve toto je prejav občianskej rozvážnosti a povinnosť vedúcich predstaviteľov národov. Avšak prosperita krajín vychádza obzvlášť z dobrých mravov, z dobrého usporiadania rodín, zo zachovávanía náboženstva a spravodlivosti, z umierneného vyrubovania a rovnomerného rozdeľovania verejných daní, z pokroku priemyslu a obchodu, z rozkvetu poľnohospodárstva a z ďalších podobných činiteľov, ktoré čím sú viac podporované, tým väčší ošoh prinášajú národom. Už aj touto cestou môže teda štát významne prispieť k blahobytu tak ostatných tried, ako aj robotníckej triedy; a to svojím plným právom, bez vzbudenia akéhokoľvek podozrenia z neprimeraného zasahovania, nakoľko starosť o všeobecné dobro je úlohou a kompetenciou štátu. Čím väčšie bude množstvo výhod, ktoré sa zabezpečia cestou tejto všeobecnej starostlivosti, tým menšia bude potreba hľadať iné cesty na pomoc robotníkom.

Blahobyt pracujúcich je osobitnou úlohou štátu

27. Treba však vziať do úvahy jednu vec, ktorá sa bližšie dotýka tejto problematiky, že totiž štát je harmonickou jednotou, ktorá objíma rovnako tak najspodnejšie ako i horné triedy. Proletári sú nie viac a nie menej než bohatí občania na základe prirodzeného práva, pravými a živými článkami, z ktorých sa prostredníctvom rodín vytvára spoločenský organizmus, ani nehovoriac o tom, že ich je oveľa väčší počet. A tak keďže je absurdné starať sa o jednu časť občanov a zanedbávať druhú, je striktnou povinnosťou štátu vziať si na starosť blahobyt robotníkov. Ak by to neurobil, bolo by to urážkou spravodlivosti, ktorá vyžaduje dať každému, čo mu patrí. Ako múdro pripomína svätý Tomáš: "Keďže časť a celok tvoria v určitom zmysle jedno, potom to čo patrí celku, patrí v určitom zmysle aj časti." 25 A tak medzi mnohými a vážnymi povinnosťami vládcov, ktorí majú na starosti spoločné dobro, na prvom mieste je povinnosť postarať sa rovnakou mierou o všetky vrstvy spoločnosti, zachovávajúc s neotrasiteľnou nestrannosťou distribučnú spravodlivosť.

Hoci všetci občania, bez akejkolvek výnimky, musia spolupracovať na spoločnom blahobytu, ktorý potom prirodzene prináša úžitok jednotlivcom, predsa na tejto spolupráci sa nemôžu všetci zúčastňovať ani rovnakou mierou, ani tým istým spôsobom. Akokoľvek sa budú meniť a striedať formy vlády, ostane vždy tá rôznosť a nerovnosť podmienok, bez ktorej neexistuje, ba ani si nemožno predstaviť ľudské spolunažívanie. Vždy budú existovať verejni funkcionári, zákonodarcovia, sudcovia, skrátka tí ľudia, ktorí vedú krajinu k mieru a ochraňujú ju pred vojnou; a je ľahké pochopiť, že nakoľko práve oni sú najpriamejšou a najplátnejšou príčinou spoločného dobra, tvoria hlavnú súčasť národa. Remeselníci nemôžu tým istým spôsobom a s rovnakými úradmi spolupracovať na spoločnom dobre, predsa však ho významne napomáhajú svojimi službami. Istotne, spoločenské dobro, nakoľko pri svojom dosahovaní musí byť dobrom, prostredníctvom ktorého sa občania zdokonaľujú ako ľudia, treba zaradiť hlavne do oblasti cností. Nie v menšej miere však v každej dobre usporiadanej spoločnosti musí byť dostatok telesných dobier, "ktorých užívanie je nevyhnutné na konanie cností". 26 Na získanie týchto dobier je nevyhnutné a najvyššou mierou sa oň pričíňuje dielo, ako aj um proletárov, či už sa aplikuje v poľnohospodárstve, alebo sa vykonáva v dielňach. Najvyššou mierou hovoríme preto, lebo možno pravdivo konštatovať, že práca robotníkov je tá, ktorá vytvára národné bohatstvo.

Je teda spravodlivé, aby sa vláda zaujímala o robotníka a umožnila, aby sa nejakou mierou podieľal na tom bohatstve, ktoré sám vytvára: aby mal stravu a odev a aby žil s menšími ťažkosťami. Nech sa teda podporuje všetko to, čo môže jeho podmienky nejakým spôsobom zlepšiť, s istotou, že to nielenže nikomu neuškodí, ale, naopak, prinesie úžitok všetkým. Je totiž vo všeobecnom záujme, aby neostávali v biede tí, od ktorých pochádzajú také významné dobrá.

Vládcovia musia vždy konať na prospech všetkých občanov

28. Nie je správne, ako sme povedali, aby občan a rodina boli pohltení štátom. Správne je, naopak, ponechať tak občanovi, ako i rodine toľko nezávislosti v konaní, koľko je len možné pri zachovaní spoločného dobra a práv iných. Predsa však musia vládcovia chrániť spoločnosť a jej súčasť. Spoločnosť preto, lebo jej ochrana je prirodzene zverená najvyššej moci, a tiež preto, lebo verejné blaho je nielen najvyšším zákonom, ale jediným a úplným zmyslom verejnej autority; jej súčasť preto, lebo filozofia a evanjelium sa zhodujú v učení, že vláda je prirodzene ustanovená nie na úžitok vládcov, ale ovládaným. A keďže politická moc pochádza od Boha a je akousi účasťou na božskej zvrchovanosti, musí sa vykonávať podľa príkladu Božej moci, ktorá sa otcovsky stará o jednotlivé tvory nie menej než o celý vesmír. Ak sa teda či už spoločnosti, alebo niektorej jej súčasť učinila škoda, taktiež ak hrozí škoda, ktorú nemožno iným spôsobom odstrániť, resp. jej predísť, zásah štátu je nevyhnutný.

Nutnosti a medze štátneho zásahu

29. Je v záujme osobného i verejného dobra, aby bol zachovaný poriadok a verejný pokoj: aby rodina bola usporiadaná v súlade s Božím zákonom a s prirodzenými zásadami; aby sa uznávalo a praktizovalo náboženstvo; aby prekvitala vo verejnom i súkromnom živote mravnosť; aby bola neporušene zachovávaná spravodlivosť; aby jedna trieda občanov neutlačala druhú; aby vyrastali zdraví a mocní občania, schopní zveľadovať a v prípade potreby i brániť vlasť. Ak sa však kvôli vzburám alebo štrajkom robotníkov treba obávať verejných neporiadkov; ak medzi proletármi sú v základe narušované prirodzené rodinné vzťahy; ak sa neuznáva náboženstvo robotníka tým, že sa mu odopiera pokoj a dostatočný čas na plnenie náboženských povinností; ak spoločná práca mužov a žien a iné popudy na zlo vystavujú nebezpečenstvu celkovú mravnosť v dielňach; ak majitelia utlačajú robotnícku triedu nespravodlivými záťažami alebo

ponižujúcimi dohodami, ktoré sa protivia ľudskej osobnosti alebo dôstojnosti; ak nadmernou alebo neprimeranou prácou vzhľadom na pohlavie a vek sa spôsobuje ujma na zdraví robotníkov; v týchto prípadoch musí v rámci príslušných medzi zasiahnuť moc a autorita zákonov. Tieto medze sú dané samotnou príčinou, pre ktorú sa vyžaduje zásah štátu, totiž že zákony nesmú ísť ďalej, než to vyžaduje či už napravenie zla alebo odstránenie nebezpečenstva.

Práva treba primerane obhajovať u každého, kto je ich nositeľom, a verejná moc musí zabezpečovať spravodlivosť pre každého tým, že zabráňuje ich porušovaniu alebo ho trestá. Pri obhajovaní práv jednotlivcov treba však mať zvláštny ohľad na slabých a chudobných. Vrstva bohatých, ktorá je už sama osebe silná, potrebuje verejnú obranu menej, avšak biedny ľud, ktorý nemá vlastnú oporu, s osobitnou nevyhnutnosťou ju potrebuje nájsť v obhajobe zo strany štátu. Preto práve na robotníkov, ktorí sa nachádzajú medzi slabými a núdznými, musí štát prednostne zamerať svoju starostlivosť a opateru.

Štát musí ochraňovať súkromné vlastníctvo

30. Bude však užitočné pozastaviť sa pri niektorých podrobnostiach, ktoré majú väčšiu dôležitosť. Najhlavnejšou je povinnosť štátu zabezpečiť súkromné vlastníctvo prostredníctvom múdrych zákonov. Zvlášť dnes, pri toľkom zápale bezuzdnej žiadostivosti, treba pospolitý ľud držať nakrátko, pretože ak mu spravodlivosť dovoľuje pričiňovať sa o zlepšenie svojich podmienok, ani spravodlivosť, ani všeobecné dobro nedovoľujú spôsobovať iným ujmu na majetku a pod zástavou neviem akej rovnosti napádať iného. Istotne, väčšina robotníkov by chcela zlepšiť svoje podmienky poctivo, nie cestou bezprávia na osobách, predsa však je nemálo takých, ktorí opojení falošnými zásadami a bažiaci po novotách, sa usilujú za každú cenu rozduchávať vzbury a podnecovať iných do násillia. Nech teda zasiahne štát, postaví hrádzu buričom, a tak ochráni dobrých robotníkov od nebezpečenstva pokúšania a vlastníkov od nebezpečenstva olúpenia.

Štát nech sa vynasnaží predchádzať štrajkom včasným odstraňovaním príčin konfliktov

31. Prilíš dlhá a namáhavá práca, ako i odmena za ňu, ak je považovaná za neprimeranú, sú pre robotníkov nezriedka dôvodmi na štrajk. Treba, aby štát zabránil tejto vážnej a častej neprístojnosti, pretože takéto štrajky neprinášajú škodu len pre vlastníkov a pre samotných robotníkov, ale i pre obchod a všeobecné záujmy. A násillnosti či vzbury, pre ktoré sú zväčša príležitosťou, často ohrozujú verejný pokoj. Najúčinnnejším a najprospešnejším opatrením v tejto veci je predísť zlu autoritou zákonov a zabrániť ich vypuknutiu tým, že sa včas odstránia príčiny, z ktorých sa predpokladá, že by mohli vzísť konflikt medzi robotníkmi a vlastníkmi.

IV.

DÔSTOJNOSŤ ĽUDSKEJ OSOBY

Nikomu nie je dovolené zneuctovať dôstojnosť človeka

32. Zároveň musí štát ochraňovať u robotníka mnohé ďalšie veci, a na prvom mieste duchovné dobrá. Pozemský život, hoci je dobrý a žiadúci, nie je cieľom, pre ktorý sme boli stvorení, ale cestou a prostriedkom na zdokonaľovanie duchovného života poznávaním pravdy a konaním dobra. Duch je ten, ktorý v sebe nosí vytesaný Boží obraz a podobu a v ktorom spočíva tá zvrchovanosť, pre ktorú bol človek poverený ovládať nižšie tvory a podmaniť si všetky zeme a moria. "Napliňte zem. Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!"²⁷ V tomto sú si všetci ľudia rovní, niet medzi bohatými a chudobnými, vlastníkmi a služobníkmi, páni a poddanými žiadneho rozdielu, pretože ten istý je Pán všetkých.²⁸ Nikomu nie je dovolené beztriestne zneuctovať dôstojnosť človeka, ku ktorej sám Boh pristupuje s veľkou úctou, ani krížiť mu cestu k jeho zdokonaľovaniu, ktoré je zamerané na získanie večného života. Ba ani z vlastného slobodného rozhodnutia by sa človek nemohol zriecť zaobchádzania podľa svojej prirodzenosti a prijať otroctvo ducha; tu totiž nejde o práva, ktorých výkon je ponechaný slobode, ale o povinnosti voči Bohu, ktoré sú absolútne nedotknuteľné.

Nevyhnutnosť sviatočného odpočinku

33. Z toho vyplýva nevyhnutnosť sviatočného odpočinku. Pod týmto pojmom sa nerozumie dlhšie zotrúvanie v záhaľčivosti a už vôbec nie úplná nečinnosť, ktorú by si mnohí želali ako zdroj nerestí a príležitostí na márnivosť, ale sa tým myslí oddych zasvätený náboženstvu. Keď sa odpočinok spojí s náboženstvom, povznesie človeka od práce a od každodenných záležitostí všedného života k myšlienke na nebeské dobrá a k vzdávaniu úcty Božej velebe.

Toto je v zásade podstata a toto je i cieľ sviatočného odpočinku, ktorý Boh osobitným zákonom predpísal človekovi v Starom zákone, keď mu povedal: "Spomni na sobotňajší deň, aby si ho zasvätil."²⁹ A on sám ho učil vlastným konaním, keď na siedmy deň po tom, ako stvoril človeka, odpočinul si od diela stvorenia: "V siedmy deň odpočíval od všetkých diel, ktoré urobil."³⁰

Práca má byť primeraná silám človeka: nevyhnutnosť sociálnej legislatívy

34. Pokiaľ ide o ochranu telesných a vonkajších dohier, predovšetkým je povinnosťou vymaniť úbohého robotníka z neľudskosti chamtivých špekulantov, ktorí kvôli zárobku bez akejkoľvek zábrany zaobchádzajú s osobami ako s vecami. Nie je správne ani humánne žiadať od človeka toľko práce, že mu prilíšná námaha múti myseľ a vysiluje telo. Ako prirodzenosť, tak aj výkonnosť je u človeka obmedzená. Prácou a zvykom sa zušľachtľuje, avšak pod podmienkou, že z času na čas ustane a prenechá miesto odpočinku. Práca sa teda nesmie predlžovať viac, než znesú sily. Určenie množstva odpočinku závisí od charakteru práce, od miestnych a časových okolností i od samotného telesného stavu a zdravia robotníkov. Napríklad práca tých, ktorí dobývajú kameň, železo, meď či iné prírodniny ukryté pod zemou, pretože je ťažšia a zdraviu škodlivejšia, sa má vyvážiť tým, že trvá kratšie. Treba brať ešte ohľad aj na ročné obdobia, pretože nezriedka určitá práca, ktorá sa ľahko znáša v jednom období, v inom je buď neznesiteľná, alebo sa len veľmi ťažko znáša.

Zvláštna ochrana práce žien a detí

35. Napokon prácu, ktorá je primeraná pre dospelého a mocného muža, nie je rozumné vyžadovať od ženy alebo od dieťaťa. Ba pokiaľ ide o deti, treba byť veľmi obozretnými a nepripúšťať ich k práci v dielni skôr, než vekom dostatočne dozrejú ich fyzické, intelektuálne a morálne sily. Silám, ktoré v detstve pučia podobne ako kvety rastlín, predčasná záťaž škodí. Okrem toho sa tým prekáža samotnej výchove detí. Podobne niektoré druhy práce sa nehodia pre ženy, ktoré sú prirodzene predurčené na domáce práce. Tieto domáce práce vo veľkej miere chránia poctivosť slabšieho pohlavia a

prírodzene sa dopĺňajú s výchovou detí a blahobytom domova. Vo všeobecnosti nech sa zaužíva toto pravidlo, že celkové množstvo odpočinku nevyhnutného pre robotníka má byť úmerné celkovému množstvu síl vyčerpaných v práci. To preto, lebo sily používaním vyčerpané sa majú odpočinkom zotaviť. V každej dohode, ktorá sa uzatvára medzi vlastními a robotníkmi, vždy je buď výslovne uvedená, alebo predpokladaná podmienka jedného i druhého typu odpočinku. Dohoda, ktorá by tomu odporovala, by bola nemorálna, keďže nikomu nie je dovolené žiadať alebo prisľúbiť porušenie povinností, ktoré ho zaväzujú voči Bohu alebo voči sebe samému.

Pracujúci musí mať spravodlivú mzdu a dobre vykonávať svoju prácu

36. Dotknime sa teraz veľmi vážnej témy, ktorú treba dobre chápať a neupadnúť do ani jedného z krajných extrémov. Hovorí sa, že výšku mzdy ovplyvňuje slobodná dohoda strán: takže ak majiteľ vyplatil plat, vykonal svoju povinnosť, a preto zdá sa, nedlhuje nič viac. Iba vtedy, ak majiteľ nevyplatí celý plat, alebo robotník nevykoná celé dohodnuté dielo, pácha sa nespravodlivosť a iba na ochranu týchto práv, nie pre iné príčiny, je dovolený zásah štátu.

Nestranný pozorovateľ nemôže s týmto uvažovaním súhlasiť ani ľahko, ani úplne, pretože neprihliada na všetky stránky veci a určité úvahy tu značne chýbajú. Práca je ľudská činnosť zameraná na zaobstarávanie životných potrieb, zvlášť tých, ktoré slúžia na zachovanie života: "V pote svojej tváre budeš jesť svoj chlieb."³¹ Takže práca človeka má v sebe prírodzene vpísané akoby dve charakteristické vlastnosti, že totiž je osobná, pretože je vlastná osobe a celkom patrí tomu, kto ju vykonáva a komu je na prospech, je to aktívna sila; a okrem toho je nevyhnutná, pretože plody práce sú potrebné pre človeka na zachovanie života a toto zachovanie je nezanedbateľnou povinnosťou, ktorú človekovi ukladá samotná príroda.

Nie je možné násilím alebo podvodom vnútiť nespravodlivú mzdu: štát nech zasahuje na obranu pracujúcich

37. Ak by sme pozerali len na aspekt osobnosti práce, niet pochyb, že robotník môže dohodnúť nižšiu odmenu, než je spravodlivé: keďže svoju prácu ponúka dobrovoľne, môže sa uspokojiť s nízkou mzdou, alebo sa jej i úplne vzdať. Celkom inak však treba hovoriť, ak spolu s osobnosťou práce berieme do úvahy aj jej nevyhnutnosť: sú to dve veci logicky odlišné, avšak v skutočnosti neoddeliteľné. Zachovať sa pri živote je totiž povinnosťou, ktorú nik nemôže bez viny zanedbať. Z tohto vyplýva ako nevyhnutný dôsledok právo zaopatriť si prostriedky na živobytie, ktoré sa u chudobných ľudí obmedzujú na mzdu za vlastnú prácu. Hoci teda robotník a majiteľ uzatvorila po vzájomnom dohovore dohodu a stanovila nominálnu výšku mzdy, zasahuje tu ešte prvok prirodzenej spravodlivosti, ktorý predchádza a prevyšuje slobodnú vôľu strán, a sice že výška mzdy nesmie byť nižšia, ako si vyžaduje striedme a slušné živobytie robotníka. Ak tento robotník, pod tlakom potrieb, alebo zo strachu z niečoho horšieho pristúpi na krutejšie dohody, ktoré žiada vlastník alebo podnikateľ a chciac-nechtiac musia byť prijaté, toto znamená podstúpiť násilie, proti ktorému sa spravodlivosť búri. Okrem toho v týchto a iných podobných veciach, ako je pracovný deň, poisťné opatrenia na ochranu robotníkov v dieňach, aby autorita nezasahovala neprimerane, keďže ide o pravidlá, ktoré závisia od mnohých ukazovateľov, bude vhodnejšie ponechať rozhodnutie na kolégiu, o ktorých bude reč ďalej, alebo ist' inou cestou, ktorá podľa spravodlivosti ubráni dôvody robotníkov. Štát nech zúži svoje zásahy na ochranu a podporu, keď si to jednotlivý prípad vyžaduje.

Primeraná mzda vychováva k sporeniu a vytvára malý majetok

38. Keď robotník dostáva mzdu, ktorá postačuje na zabezpečenie jeho samého i jeho rodiny, v tejto akej-takej hojnosti bude - ak je múdry - ľahšie myslieť na sporenie a na popud samej prirodzenosti sa postará, aby mu z výdavkov zvýšila určitá suma, ktorú použije na zakúpenie nejakého malého majetku. Ukázali sme totiž, že nenarušiteľnosť práva na vlastníctvo je nevyhnutná na praktické a účinné riešenie robotníckej otázky. Zákony preto musia napomáhať toto právo a starať sa o to, aby čo možno najviac rástol počet vlastníkov. Prinieslo by to veľké výhody: a na prvom mieste rovnomernejšie rozdelenie národného bohatstva.

Múdra sociálna politika v prospech robotníkov je na osoh celej spoločnosti

39. Revolúcia priniesla rozdelenie spoločnosti akoby do dvoch kást, medzi ktorými vykopal priepasť. Na jednej strane sú takmer neobmedzene mocní, pretože sú takmer neobmedzene bohatí. Keďže majú vo svojich rukách všetky druhy výroby a obchodu, využívajú pre seba všetky zdroje bohatstva a majú veľký vplyv aj na chod štátu. Na druhej strane je veľké množstvo biednych a slabých s rozjatreným duchom, vždy pripraveným búriť sa. Takže ak sa v tomto množstve ľudí povzbudí usilovnosť nádejou na možnosť nadobudnutia trvalého vlastníctva, jedna trieda sa pomaly začne približovať k druhej, čím sa odstráni nesmierna vzdialenosť medzi krajinou chudobou a krajným bohatstvom.

Okrem toho zo zeme sa vydobýje oveľa väčšie množstvo produktov. Keď ľudia vedia, že pracujú na vlastnej pôde, namáhajú sa svižnejšie a s väčším zápalom; ba i zamilujú si vlastnoručne obrábanú pôdu, z ktorej očakávajú pre seba a pre svoju rodinu nielen potraviny, ale i akú-takú hojnosť. A je ľahké pochopiť, ako táto svižnosť mimoriadne prispieva k zvýšeniu výnosov z pôdy a tiež i národného bohatstva.

Z toho vyplynie tretia výhoda, prílipnutie k rodnej zemi; nevymenila by sa totiž vlasť za cudzinu, ak by táto dala dostatok obstojného živobytia svojim deťom.

Treba si tiež všimnúť, že spomenuté výhody závisia od tejto podmienky, aby totiž súkromné vlastníctvo nebolo privádzané na pokraj biedy prehnými daňami. Štát nemôže zmiesť právo na súkromné vlastníctvo, keďže ono nie je odvodené z ľudského zákona, ale z prirodzeného zákona. Môže jedine mierniť jeho výkon a zlad'ovať ho so spoločným dobrom. Je nespravodlivé a neľudské vyžadovať od súkromníkov vo forme daní, viac než je povinné.

V.

ÚLOHA ODBOROV

a) Profesionálne odbory

Profesionálne odbory, nástupcovia dávnych cechov, prispievajú k vyriešeniu robotníckej otázky

40. Napokon k vyriešeniu robotníckej otázky môžu veľmi prispieť samotní kapitalisti a robotníci, ustanovzňami zameranými na prinášanie vhodnej pomoci núdnym a na vzájomné zblížovanie týchto dvoch tried. Takéto sú spoločnosti vzájomnej pomoci; mnohoraké súkromné poisťovní, zamerané na zabezpečenie robotníkov, vdôv, sirot v situáciách nepredvídaných nehôd, chorôb, alebo iných ľudských nešťastí; ústavy starostlivosti o deti oboch pohlaví, o mládež i o dospelých.

Prvé miesto však zaujímajú združenia, ktoré v sebe sústredujú skoro všetky vyššie spomenuté ustanovznenia. Veľmi zreteľne sa v minulosti ukázali výhody týchto združení, a to nielen pre remeselníkov, ale i na česť a zdokonalenie samotných remesiel, ako to dokazujú početné pamiatky. Isteže, pokrok kultúry, nové spôsoby a vzrastajúce životné potreby si vyžadujú, aby sa tieto združenia prispôbovali súčasným podmienkam. S potešením všade sledujeme vytváranie takýchto združení, a to buď samotných robotníkov, alebo robotníkov spolu so zamestnávateľmi. Je žiaduce, aby sa zvyšoval ich počet i činnosť. Hoci sme o nich hovorili už viac ráz, radi sa k tomu vraciame znova s túžbou poukázať na ich príhodnosť, oprávnenosť, na formu ich usporiadania a na ich činnosť.

Vo vnútri štátu môžu existovať súkromné združenia

41. Pociť vlastnej slabosti vedie človeka k túžbe spojiť svoju prácu s prácou iných. Písmo hovorí: "Dvaja sú na tom lepšie ako sám človek: za svoju námahu môžu dostať väčšiu odmenu, a keď padnú, jeden zdvihne druhého. Beda však samému, keď padne! Nemá pri sebe druhá, čo by ho zodvihol."³² A na inom mieste: "Brat s pomocou brata je podobný opevnenému mestu."³³ Inštinkt tejto prirodzenej náklonnosti ho vedie združovať sa tak v občianskej spoločnosti, ako i v iných osobitných spoločnostiach, iste malých a nedokonalých, ale predsa pravých spoločnostiach. Medzi týmito spoločnosťami a občianskou spoločnosťou je veľký rozdiel vzhľadom na rozdielnosť ich bezprostredných cieľov. Cieľ občianskej spoločnosti je všeobecný, je nim spoločné dobro, na ktoré majú všetci občania v primeranej miere právo. Práve preto sa nazýva "verejnou, keďže kvôli nej ľudia vstupujú do vzájomných spoločenských vzťahov s cieľom vytvoriť štát".³⁴ Kdežto iné spoločnosti, ktoré sa rodia z jej lona, sa nazývajú a sú súkromnými, pretože ich cieľom je len súkromný úžitok svojich členov. "Súkromná spoločnosť je tá, ktorá sa formuje na spravovanie súkromných záležitostí, ako keď dvaja alebo traja sa spočia pre obchodný cieľ".³⁵

Štát nemôže zabráňovať slobodnému vznikaniu odborových združení

42. Takže aj keď tieto súkromné združenia existujú vo vnútri štátu a sú akoby jeho mnohými súčasťami, predsa, hovoriac vo všeobecnosti a absolútne, štát nemôže zakázať ich vytváranie. Právo na združovanie má totiž človek zo svojej prirodzenosti; a prirodzené práva musí štát chrániť, nie potláčať. Keby zakazoval takéto združenia, protirečil by sám sebe, pretože pôvod občianskeho spolunažívania, ako aj iných foriem spolunažívania spočíva práve v prirodzenej spoločnosti človeka.

Sú však situácie, ktoré oprávňujú, ba nútia vydať zákaz. Keď partikulárne spoločnosti si vytýčia cieľ, ktorý sa otvorene protiví počestnosti, spravodlivosti, bezpečnosti občianskeho spolunažívania, oprávnené sa štát stavia na odpor či už zákazom ich vytvorenia, alebo, ak už boli vytvorené, ich rozpustením. Je však nevyhnutné postupovať v tejto veci s najväčšou opatrnosťou, aby sa nenarušili občianske práva a nespôsobil zlo pod zámienkou verejného dobra. Zákony totiž zaväzujú jedine vtedy, keď sú v súhlase so správnym rozumom, a teda so samotným večným Božím zákonom.³⁶ Pápežov protest proti prenasledovaniu katolíckych združení

43. A tu naša myseľ zalieta k spolkom, konviktom, rehoľným spoločnostiam rôzneho typu, ktorých vznik podnietila cirkevná autorita a zbožnosť veriacich a ich nesmierny úžitok pre ľudstvo dokumentujú dejiny až do našich dní. Tieto spoločnosti, keby sme o nich uvažovali hoci len vo svetle rozumu, keďže si kladú počestný cieľ, sú na základe prirodzeného práva zjavne oprávnené. Nakoľko sa však týkajú náboženstva, podliehajú jedine cirkevnej autorite. Štát si teda nemôže privlastňovať žiadnu kompetenciu voči nim ani prevziať na seba ich správu. Naopak je jeho povinnosťou rešpektovať ich, zachovávať, a keď treba, obraňovať. Avšak robilo sa to celkom inak, zvlášť v našich časoch! Na mnohých miestach a mnohými spôsobmi štát porušil práva týchto spoločností; či už ich podriadil občianskym zákonom, alebo pozbavil právnej subjektivity, alebo obral o majetky. O tie majetky, na ktoré mala právo Cirkev, ďalej každý z členov týchto spoločností, ako aj tí, ktorí ich určili na stanovený cieľ, a napokon tí, na ktorých úžitok a pozdvihnutie boli zamerané. Preto sa nemôžeme zdržať odsúdenia týchto vyvlastnení, takých nespravodlivých a škodlivých; a to tým viac, že sledujeme zakazovanie pokojných a mimoriadne užitočných katolíckych spoločností, zatiaľ čo sa vo veľkom vyhlasuje právo na združovanie, v skutočnosti však toto právo sa veľkoryso prisudzuje ľuďom otvorene sprisahávaným škodiť náboženstvu i štátu.

Robotníci kresťanského vierovyznania sa nesmú pridávať k protikresťanským odborom

44. Viac než kedykoľvek predtým vznikajú dnes najrozličnejšie spoločnosti, zvlášť z radov robotníkov. U mnohých z nich tu nie je namieste skúmať pôvod, ciele a postupy. Je však všeobecne rozšíreným názorom, podloženým mnohými náznakmi, že zväčša v ich čele stoja ukrytí vodcovia a ich vedenie sa protiví kresťanskému duchu i všeobecnému dobru. A títo, vďaka monopolu zastupovania v jednotlivých podnikoch, nútia tých, čo sa k nim odmietajú pridať, draho za to pykať.

V takomto stave vecí kresťanom ostávajú len dve možnosti: buď sa pridružiť k spoločnostiam, ktoré sú pre náboženstvo nebezpečné, alebo si vytvoriť vlastné, a tak spojiť sily a rozhodne sa vzoprieť proti tomuto nespravodlivému a neprípustnému nátlaku. Ako teda môže váhať a nevybrať si túto druhú možnosť každý, kto nechce vystaviť nebezpečenstvu najvyššie dobro človeka?

Chvályhodní sú tí kňazi a laici, ktorí sa venujú sociálnemu apoštolátu

45. Pochvalu si zasluhujú najmä mnohí katolíci, ktorí, poznajúc požiadavky doby, vyvíjajú všetko úsilie, aby čestným spôsobom vylepšili situáciu robotníkov. Vzali do svojich rúk ich záujmy a skúmajú, ako zvýšiť blahobyt jednotlivcov i domácností; ako podľa spravodlivosti usporiadať vzťahy medzi robotníkmi a zamestnávateľmi; ako živiť a prehľbovať u jedných i druhých zmysel pre povinnosť a zachovávanie evanjeliových prikázani. Tých prikázani, ktoré chránia ducha od

každého druhu extrémov, vedú ho k miernosti a i pri tej najväčšej rozličnosti osôb zachovávajú v občianskom spolunažívaní súlad. Sledujeme, že s týmto cieľom sa často konajú kongresy, pri ktorých vážene osobnosti si navzájom odovzdávajú svoje názory, spájajú svoje sily, konzultujú spolu tie najlepšie východiská. Iní sa usilujú vhodným spôsobom sklíbiť robotníkov do spoločnosti, pomáhajú im radami či financiami, zabezpečujú pre nich poctivú a výnosnú prácu. Odvahu a záštitu pripájajú aj biskupi a pod ich vedením svetský i rehoľný klérus horľivo sa stará o duchovné dobro členov týchto spoločností. Napokon nechýbajú ani majetní katolíci, ktorí, takmer sa stotožnia so záujmami robotníkov, nešetria výdavkami na zakladanie a mohutné rozširovanie združení, ktoré pomáhajú robotníkom nielen uspokojiť svojou prácou súčasné potreby, ale si aj pre budúcnosť zabezpečiť dôstojný a pokojný odpočinok. Dobrodenia, ktorými tieto početné a také horlivé iniciatívy prispeli k spoločnému dobru, sú natoľko známe, že netreba o nich hovoriť. Odtiaľto čerpáme dôvody pre svoju nádej do budúcnosti; nech len tieto spoločnosti stále viac rozkvetajú a nech sú múdro riadené. Nech štát bráni tieto oprávnené občianske združenia, nech však nezasahuje do vnútra ich organizácie a poriadku. Pretože životodarný pohyb sa rodí na základe vnútorného princípu a vonkajšie zásahy ho zadušajú.

Ciele a poriadok robotníckych odborov

46. Takáto múdra organizácia a poriadok sú bezpodmienečne nevyhnutné na zachovanie jednoty činnosti a smerovania. Ak občania majú, ako že skutočne majú, slobodné právo združovať sa do spoločností, musia tiež mať rovnaké právo vybrať si pre svoje spolunažívanie také usporiadanie, ktoré považujú za vyhovujúce svojmu cieľu. Aké má byť v jednotlivých svojich súčiastiach, domnievame sa, že nie je možné stanoviť istými a jasnými predpismi, pretože to musí byť určené povahou každého národa, skúsenosťou a používaním, kvalitou a produktivitou prác, obchodným vývojom, ako aj inými okolnosťami, na ktoré sa obozretne musí prihliadať. V podstate možno stanoviť ako všeobecné a trvale platné pravidlo, že robotnícke združenia sa musia spravovať takým spôsobom, aby poskytovali tie najvhodnejšie a najpohotovejšie prostriedky na dosiahnutie cieľa, ktorý spočíva v tom, že každý z pridružených zo svojho členstva vyťaží ten najväčší možný vzrast fyzického, ekonomického i morálneho blahobytu.

Je zrejmé, že sa oplatí zamerať na náboženské a mravné zdokonaľovanie ako na hlavný cieľ a že na toto zdokonaľovanie treba usmeriť všetok sociálny poriadok. Inak by sa tieto združenia zvrhli na celkom inú povahu a neboli by oveľa výhodnejšie od tých, v ktorých sa na náboženstvo nijako neprihliada. Okrem toho, čo by osožilo robotníkov, keby v týchto spoločnostiach našiel prostriedky na dobré živobytie, ak duša z nedostatku svojej vlastnej obživy by bola vystavená nebezpečenstvu záhuby? "Veď čo osoží človekovi, keby aj celý svet získal, a svojej duši by uskodil?"³⁷ Toto je podľa učenia Ježiša Krista vlastnosť, ktorá odlišuje kresťana od pohana: "Veď po tomto všetkom sa zhaňajú pohania... (Vy) hľadajte najprv Božie kráľovstvo a jeho spravodlivosť a toto všetko dostanete navyše."³⁸ Prevezmúc teda od Boha tento základný princíp, nech sa dáva veľký priestor náboženskému vzdelávaniu, aby každý poznal svoje povinnosti voči Bohu. Nech dobre vie, čo má veriť, dúfať a konať pre svoju spásu, a nech je dobre vyzbrojený proti súčasným omylom a zhubným pokušeniam. Robotník nech je vedený k úcte k Bohu a láske k zbožnosti a obzvlášť k tomu, aby zasnáročoval sviatočné dni. Nech sa naučí číť a milovať Cirkev, spoločnú matku všetkých; a podobne nech sa naučí zachovávať jej prikázania, pristupovať k sviatostiam, týmto božským prostriedkom ospravedlnenia a svätosti.

Usporiadať vzájomné vzťahy členov v odboroch

47. Stanovením náboženstva za základ stanov spoločností otvára sa cesta k usporiadaniu členských vzťahov na spokojnosť ich spolunažívania i na ich ekonomický prospech. Funkcie nech sa rozdelia primerane spoločným záujmom a v takom súlade, aby rozdielnosť nenarušovala jednotu. Je nanajvyššie dôležité, aby tieto funkcie boli dobre rozdelené a jasne určené, aby nik z členov neostal poškodený. Spoločné imanie nech je spravované s ohľadom na celok tak, aby pomoc bola rozdeľovaná každému podľa potrieb; a práva i povinnosti vlastníkov nech sú zladené s právami a povinnosťami robotníkov. Keby sa stalo, že by sa jedni alebo druhí cítili poškodení, je žiadúce, aby v rámci vlastného spolku našli čestných a kompetentných ľudí, rozhodnutiam ktorých sa v zmysle stanov majú povinnosť podriaďovať. Treba sa tiež postarať, aby robotníkov nikdy nechýbala práca a aby boli zabezpečené fondy na pomoc každému nielen pri nečakaných a náhodných krízach v podnikoch, ale aj v prípadoch choroby, staroby a nešťastí.

b) Kresťanské robotnícke odbory

Úloha kresťanských robotníckych združení a odborov

48. Keď sa dobrovoľne prijmu takéto stanovy, bude dostatočne postarané o hmotné i mravné blaho nižších tried. Katolícke spoločnosti budú mať nemalý vplyv na priaznivý chod samotnej občianskej spoločnosti. Na základe minulosti máme dosť dôvodov predvídať budúcnosť. Generácie ľudí totiž nasledujú jedna po druhej, ale stránky ich dejín sú si navzájom veľmi podobné, pretože udalosti sú riadené najvyššou prozreteľnosťou, ktorá obracia a usmerňuje ľudské osudy k tomu cieľu, čo si sama stanovila pri stvorení ľudskej rodiny.

Na počiatku Cirkvi potupovali kresťanov za to, že žili z almužny alebo z práce, ako to robila väčšina z nich. Avšak chudobní a slabí dokázali získať si sympatie bohatých a ochrannú ruku mocných. Bolo krásne vidieť ich činných, pracovitých, pokojamilovných, príkladne spravodlivých a jedinečne naplnených láskou. Pri pohľade na takýto život a správanie sa rozplynuli všetky predsudky, zmĺklo zlorečenie neprajníkov a lži zastaraných povier ustúpili kresťanskej pravde.

Výhody kresťanských robotníckych združení

49. V dnešných časoch je rozbúrená robotnícka otázka a na jej dobrom či zlom vyriešení má štát mimoriadny záujem. Kresťanskí robotníci prispievajú k jej dobrému rozuzleniu, keď spojení v združeniach a pod múdрым vedením nastúpia tú cestu, po ktorej s veľkým úžitkom pre seba i pre spoločnosť kráčali ich predchodcovia. Napriek tomu, že sila predsudkov a vášni je u ľudí taká mocná, predsa však ak zloba svojvoľe v nich celkom neuhasila zmysel pre poctivosť, nebudú môcť nepocitovať náklonnosť voči robotníkom, keď ich budú vidieť pracovitých, miernych a kladúcich poctivosť nad zisk a zmysel pre povinnosť nad všetko ostatné.

Z toho vyplynie ďalšia výhoda, a síce ponuka nádeje a ľahkosti pokánia pre tých robotníkov, ktorým chýba viera alebo život podľa viery. Títo väčšinou dobre chápu, že boli oklamaní falošnými nádejami, márnymi ilúziami. Cítia, že ziskuchtiví majitelia s nimi zaobchádzajú veľmi neľudským spôsobom a takmer ich nepovažujú za viac než to, čo svojou prácou

vytvárajú; že v spoločnostiach, do ktorých sa dali nachytať, namiesto lásky a bratskej náklonnosti panujú vnútorné nezhody, tieto neoddeliteľné spoločničky závistlivej a nedôverčivej chudoby. Takto zlomení na tele i na duchu, koľkí z nich by chceli striasť zo seba ťarchu takého ponižujúceho otroctva; avšak či už pre ľudské ohľady, alebo zo strachu pred biedou si netrúfajú. Takže netreba ani hovoriť, aký blahodarný úžitok by týmto všetkým mohli priniesť katolícke združenia, ak by im uláhčili napredovanie, pozvali váhajúcich do svojho lona a tým, ktorí prichádzajú k rozumu, ponúkli ochrannú ruku a pomoc.

ZÁVER

Nevyhnutnosť konať zapálene a obozretne

50. Hľa, ctihodní bratia, s kým a ako treba spolupôsobiť pri riešení takého zložitého problému. Každý nech sa chopí úlohy, ktorá mu prináleží; a nech sa nezdržuje, pretože oneskorenie by mohlo urobiť ešte namáhavejším liečenie už i tak vážneho zla. Vlády nech sa vynasnažia prispieť dobrými zákonmi a múdrymi opatreniami; kapitalisti a vlastníci nech majú stále na pamäti svoje povinnosti; nech v medziach spravodlivosti konajú čo len môžu aj proletári, ktorí sú v tejto veci priamo zainteresovaní. A keďže, ako sme hovorili od začiatku, pravý a radikálny liek môže vzísť jedine z náboženstva, nech sa všetci ubezpečia o nevyhnutnosti návratu ku kresťanskému životu, bez ktorého aj tie zdanlivo najúčinnejšie opatrenia neprinesú záchranu. Pokiaľ ide o Cirkev, nikdy a nijako nezanedbá svoje dielo, ktoré bude o to účinnejšie, o čo bude ona slobodnejšia. A o tomto sa musia najviac ubezpečiť tí, ktorí majú za úlohu starať sa o dobro národov.

Nech do tohto diela vložia všetky svoje duchovné sily a veľkodušnú horlivosť služobníci oltára a vedení vašou autoritou a príkladom, ctihodní bratia, nech neúnavne vstúpajú všetkým triedam v spoločnosti zásady evanjelia; nech robia všetko, čo len môžu, pre spásu národov a nadovšetko nech živia v sebe a rozdecujú v druhých, veľkých i malých, lásku, ktorá je paňou a kráľovnou všetkých cností. To preto, lebo vytúžená záchrana musí byť predovšetkým plodom veľkého vyliatia lásky; máme na mysli tú kresťanskú lásku, ktorá v sebe sústreďuje celé evanjelium, a ktorá - vždy pripravená obetovať sa pre blížneho - je tým najistejším protiliekom proti pýche a egoizmu tohto sveta. Svätý Pavol načrtol božské línie tejto cnosti slovami: láska je veľkodušná, je dobrotivá; nehľadá svoje záujmy; všetko vytrpí; všetko znesie.³⁹

Ako záruku nebeskej priazne a znak našej náklonnosti, každému z vás, ctihodní bratia, vášmu kléru i vášmu ľudu, s veľkou láskou v Pánovi udeľujeme apoštolské požehnanie.

Dané v Ríme pri svätom Petrovi dňa 15. mája 1891, v štrnástom roku nášho pontifikátu.

Lev XIII.

POZNÁMKY

1 Dt 5,21.

2 Gn 1,28.

3 Sv. Tomáš, Summa Theologiae, II-II, q. 10, a. 12

4 Gn 3,17.

5 Jak 5,4

6 2Tim 2,12.

7 2Kor 4,17.

8 Mt 19,23-24.

9 Lk 6,24-25.

10 Summa Theologiae, II-II, q. 66, a. 2.

11 Tamtiež, q. 65, a. 2.

12 Tamtiež, II-II, q. 32, a. 6.

13 Lk 11,41. (Je tu použitý starší preklad.)

14 Sk 20,35.

15 Mt 25,40.

16 Sv. Gregor Veľký, In Evang. Hom., IX. 7.

17 2Kor 8,9.

18 Mk 6,3.

19 Porov. Mt 5,3.

20 Porov. Mt 11,28.

21 Rim 8,17.

22 Porov. 1Tim 6,10.

23 Sk 4,34.

24 Apol., II, 39.

25 Summa Theologiae, II-II, q. 61, a. 1, ad 2.

26 Sv. Tomáš, De reg. Princip., I, 15.

27 Gn 1,28.

28 Rim 10,12.

29 Ex 20,8.

30 Gn 2,2.

31 Gn 3,19.

32 Porov. Kaz 4,9-10.

33 Prís 18,19. (Je tu použitý starší preklad; súčasný preklad tohto verša znie: "Brat, urazený neverou, je mocnejší než mestská tvrdz." - pozn. prekl.)

34 Sv. Tomáš, Contra impugnantes Dei cultum et religionem, II.

35 Tamtiež.

36 Porov. Sv. Tomáš, Summa Theologiae, I-II, q. 13, a. 3: ("Lex humana in tantum habet rationem legis, in quantum est secundum rationem rectam, et secundum hoc manifestum est quod a lege aeterna derivatur. In quantum vero a ratione recedit, sic dicitur lex iniqua, et sic non habet rationem legis, set magis violentiae cuiusdam.")

37 Mt 16,26.

38 Mt 6,32-33.

39 Porov. 1Kor 13,4-7.